

KRÓNIKA

KOVÁCS ZSOLT

JEAN BÉRENGER ELŐADÁSA TURENNE MARSALLRÓL A HADTÖRTÉNETI INTÉZETBEN

Jean Bérenger 2006. szeptember 21-én a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Tóth Ágoston termében a XVII. század nagy francia hadvezérééről, Turenne marsallról tartott előadást. Az előadáson magyar történészek mellett megjelentek tanítványai és a francia nagykövetség munkatársai is. Díszletül az asztalra kitett műve szolgált: A Habsburg Birodalom története, 1279–1918.

A neves francia történész előadása során a következőket mondta el: Turenne marsall (Henri de la Tour d’Auvergne, vicomte de) 1611. szeptember 11-én Sedanban született, és 1675. július 27-én, Baden mellett halt meg. Ágyúgolyó végzett vele a Montecuccolival vívott harcban. Az ancien régime egyik legnagyobb hadvezére, Napóleon előfutára volt; XIV. Lajos Saint-Denis-ben temettette el, Napóleon átvitette az Invalidosokba. Arisztokrata, karrierista katona volt, udvari főnemes és külhoni herceg. (A „külhoni herceg” titulus a királyi hercegek és a hercegek között helyezkedett el.) Ósi nemesi családból származott, apja IV. Henrik bajtársa, a hugenotta Henri de Bouillon marsall volt, aki előnyös házasságával tovább növelte birtokait. Apja első felesége, Charlotte de la Marck halála után megörökölte Sedan és Bouillon hercegségét, majd házasságot kötött Nassaui-Orániai Erzsébettel, I. Orániai Vilmos leányával. E házasságból született Henri de la Tour d’Auvergne, a későbbi híres hadvezér, aki, Orániai Vilmos unokája lévén, számos protestáns családdal került rokonságba Mivel már 11 éves korában árvaságra jutott, és második fiúként csak szerény birtokokat örökölt, egyházi pályára nem léphetett, csak a katonai karrier maradt előtte nyitva. Halálakor azonban már gazdag embernek volt mondható: mintegy kétmillió livre vagyonra tett szert királyi kegydíjak és különböző pénzügyi tranzakciók révén. (Ez az összeg megfelel XIV. Lajos miniszterei átlagos vagyonának, de elenyésző például Richelieu

negyvenmilliójához képest – Mazarin-nak még ennél is több volt, szinte felbecsülhetetlen.)

Turenne nevelését apja Sedanban egy kálvinistára és egy sziléziai származású protestáns humanista nevelőre bízta. Tizennégy éves korában lépett be a hadseregbe. Párizs egyik legnevesebb katonai akadémiájára került, ahol alapos gyakorlati és elméleti képzésben részesült (vívás, lovaglás, matematikai, nyelvi ismeretek stb.). Először nagybátyja alatt, Hollandiában is teljesített katonai szolgálatot. 25 évesen XIII. Lajos kinevezte vezénylő ezredesnek, 1633-ban pedig egy ezredet adott a parancsnoksága alá Piemontban. Ezzel végleg a francia király szolgálata mellett döntött, noha holland rokonsága révén Hollandiában is komoly katonai karriert futhatott volna be. Erős volt benne a karriervágy. Bár hithű protestáns volt, La Valllette kardinális közvetítésével gyorsan Richelieu bíboros közvetlen környezetébe került. 1643-ban már marsalli kinevezést kapott. Kinevezésében komoly szerepet játszott barátja, Mazarin: hiába áskálódott ellene bátyja, a bíboros közbenjárására és Ausztriai Anna segítségével megkapta a régóta vágyott marsallbotot.

Gyakorlatilag az összes hadszíntéren megfordult, sohasem bocsátott meg, a legyőzhetetlenség mítosza lengte körül; csak egyetlen egyszer érte sérülés, de az halálosnak bizonyult (egy Koch nevű tüzér lötte meg). Katonáival közvetlen viszonyra törekedett, élelmezésüket pl. személyesen intézte. Tisztjei előmenetelére és képzésére külön odafigyelt. A veteránok is hamar elfogadták, katonái szinte apjukként tekintettek rá, noha szigorú fegyelmet tartott, és sokat követelt tőlük. Szabadságra csak nagyon ritkán ment.

Óvatos hadvezér volt, bizonytalan küzdelmekbe nem bocsátkozott. Condé herceghez hasonlóan a manőverekben hitt, az ostromháborút nem szerette. A hadrend felállításában Gusztáv Adolf követőjének számított. A gya-

lóságát a középre helyezte, két oldalról páncélos nehézlövassággal erősítette meg. Nem törekedett az ellenséges hadsereg megsemmisítésére, de a menekülő ellenséget igyekezett a végsőig legyengíteni, hogy tárgyalásra kényszeríthesse. Montecuccolival ellentétben csak kevés katonaelméleti munkát hagyott hátra. Fennmaradt viszont levelezése és megőrződtek – talán holland neveltetése következtében száraz stílusban írt – memoárjai. Művelt férfiú volt, jól tudott latinul, az ókori katonai szakírók műveit is jól ismerte.

Igazán a harmincéves háború végén esett át a tűzkeresztségen. 1643-ban a németországi francia csapatok főparancsnoki tisztét töltötte be. Hadserege a német hadszíntéren főleg weimari zsoldosokból, kisebb részben francia alakulatokból állt. 1644-ben Condé herceggel együtt elfoglalta Philippsburgot, a rajnai átkeelés fontos stratégiai pontját. (Sajnos mára az erődből már semmi nem maradt.) 1645-ben, ugyancsak Condéval és a szász-weimari herceggel győzelmet aratott Nördlingennél. 1646-ban nagyszabású tervet nyújtott be Mazarinnak: a svédekkel együtt el szándékozta foglalni Bajorországot, a különbéke reményében a bajor választót le akarta választani szövetségeseitől. Mazarinnak azonban nem tetszett az ötlet, és Turenne-t a Németalföldre indította a spanyolok ellen, a bajor Miksa pedig tovább folytatta hadmozdulatait. 1648-ban a svéd Vrangellel döntő hadjáratot indított, amely Bajorországban győzelemmel zárult, az országot teljesen elfoglalták. Turenne Bécsset is el akarta foglalni, de 1648. október 21-én megkötötték III. Ferdinánddal a münsteri békeszerződést, amely komoly francia sikernek volt tekinthető. A spanyolok azonban tovább folytatták a háborút.

A Fronde alatt Turenne elhagyta a király szolgálatát, és csatlakozott a lázadókhoz, 1651-ben azonban kibékült Ausztriai Annával és Mazarinnal, és újra a Bourbonok rendíthetetlen híve lett. (A Fronde idején egyértelműen egyéni érdekeit helyezte előtérbe a király érdekeivel szemben.)

A francia-spanyol háborút végül Turenne fejezte be a franciák számára kedvező módon, az ellenségeskedést IV. Fülöppel az 1659-es pireneusi béke zárta le. A háború alatt minden hadszíntéren megfordult: a Németalföldön, Itáliában, Katalóniában, Mazarin-t még egy szövetségi szerződés megkötésére is rávette Cromwellel. A spanyolok elleni háború során,

1658-ban, a „dűnék csatájában” megverte a spanyolokhoz átállt Condét. Részt vett a devolúciós háború küzdelmeiben is.

Az 1672–1679-es hollandiai háború idején már 61 éves volt. 1675-ben, élete utolsó háborújában, Badenhez közel, egy ágyúgolyó oltotta ki az életét.

Turenne nem csak a század egyik legnagyobb hadvezére volt, hanem politikusként is jelentős szerepet töltött be. 1660-ban külön titlust kreáltak neki. Főmarsall, ún. „szupermarsall” lett és vezérkari főnök. A könnyűlövasság főzredese is volt. Miniszteri posztot is betöltött, a királyi tanácsban is helyet kapott, külügyi tárgyalásokon vehetett részt. Mazarin öt szánta utódának, ezt meg is ígérte neki, XIV. Lajos azonban Mazarin halála után nem nevezett ki többé első minisztert, ennek ellenére a királyi tanácsüléseken, ahol az állam legfontosabb katonai és külügyi döntéseit meghozták, Turenne rendszeresen helyet kapott. Családi és baráti kapcsolatai miatt különleges külügyi feladatokat is megoldott: külügyi szakértőnek tekintették. Barátai közé számíthatta a yorki herceget is, a későbbi II. Jakab angol királyt.

1651-ben, negyvenévesen nősült, Charlotte la Force-t vette feleségül, ám gyermekük nem született. Unokaöccsei örökölték utána, később mindkettőjükből marsall lett. Idős korában Turenne áttért a katolikus hitre, amivel hatalmas felzúdulást keltett protestáns körökben, amelyek pedig vezető szerepet szántak neki. Véltetőleg nem karriervágyból térhetett át, hiszen elég későn szánta el magát erre a lépésre: áttérését hosszú elmélkedés előzte meg. Elhunytá nagyon sok embert felkavart, még maga XIV. Lajos király is meghatódott halála hírének hallatán, ami pedig nem volt rá jellemző. Párizsi lakóhelyén is gyászolták az emberek (a Marais negyedben lakott).

Turenne halála után azonban a király szakított a marsall által képviselt stratégiával. Offenzíva helyett, Louvois egyetértésével, a defenzív stratégiát és az ostromháborúkat részesítette előnyben.

Előadása végén Jean Bérenger válaszolt a hallgatói kérdésekre. Elmondta, hogy Franciaország különösen az északi határ mentén volt sebezhető, amelyhez Párizs igen közel fekszik. Vauban marsall hármas erődrendszerre azonban jól védte ezt a határszakaszt. Ez az erődrendszer a mai napig látható. Egy másik kérdésre válaszolva kifejtette, hogy a francia

főtisztek között, Turenne-hez hasonlóan, számosan voltak protestánsok. Megtudhatta továbbá a hallgatóság, hogy XIV. Lajos kísérletet tett egy törzskar létrehozására, melynek révén adminisztratív módon irányíthatna volna az egész hadsereget. Ez utóbbival kapcsolatban még kutatások folynak.

Jean Bérenger előadása nagyon sok érdekességet tartalmazott a XVII. századi francia történelemmel foglalkozók számára.

Sajnálatos, hogy előadását viszonylag kevesen tisztelték meg, pedig személyében még történésről van szó, aki kiemelkedően

érdeklődik Magyarország történelme iránt is. (Magyarországgal foglalkozó művei: *Parlament et vie parlementaire en Hongrie 1608–1918*; a Sorbonne Documents sorozatban megjelentek a magyar diéták sérelmei 1655-től 1681-ig. 1975-ben az osztrák abszolútizmus pénzügyi politikájáról írt monográfiát. 1990-ben látott napvilágot a Habsburg Birodalom története, 1279–1918 című kötete, 2000-ben pedig a *Tolerancia vagy vallásbéke Közép-Európában? (1415–1792)* című munkája. Legújabb műve I. Lipóttal foglalkozik, az Osztrák hatalom megalapítója címmel.)

TULIPÁN ÉVA

HADVISELÉS A KÖZPONTI SZEKTORBAN, 1948–1968

Nemzetközi konferencia, Münster, 2007. március 22–23.

A hágai Holland Hadtörténeti Intézet és a potsdami Hadtörténeti Kutatóintézet együttműködésével, a Holland Tanulmányok Központja, a münsteri Westfälische Wilhelms-Universität, a NATO münsteri HQ 1 (Német/Holland) Hadteste és Münster városa támogatásával megrendezett konferenciának a vesztfáliai német egyetemváros biztosított helyszínét.

A konferencia programjában a volt szovjet blokk országai közül – Németország mellett – az Orosz Föderáció képviseltette magát két előadással, a résztvevők pedig főként a szervező országokból és az angolszász nyelvterületről érkeztek. Noha a tanácskozás programjában a tematikai felosztás mellett – hadműveleti tervezés, hírszerzés, logisztikai tervezés és előkészítés, a nagyhatalmak viszonya a közép-szektorhoz, a NATO Északi Hadseregcsoportja és a kettéosztott Németország helyzete a két szemben álló katonai szövetségben – hangsúlytal szerepelt a megosztott Európa mindkét térfelének hadtörténete, a korabeli NATO és a volt Varsói Szerződés (VSZ) katonai szövetségei történetének bemutatása a tárgyalat korszakra vonatkozóan. Ez akkor is igaz, ha a konferencia során végig érezhető volt – az előadók hangsúlyozták is –, hogy a Varsói Szerződés történetében (a nyugati katonai szövetséghez viszonyítva) számtalan feldol-

gozatlan, vagy kevésbé feldolgozott terület mutatkozik, az átfogó vizsgálathoz nemzetközi összefogás szükséges, amelyben kívánatos volna valamennyi volt VSZ tagország részvétele.

Az alábbiakban a tanácskozáson elhangzott gondolatokat és az előadók által jelzett, vagy az igen aktív hallgatói részvétellel zajló viták során felmerült kérdéseket, problémákat szeretném röviden összefoglalni. „A központi szektor, mint hadszíntér” címmel tartott nyitó előadásában *Lawrence S. Kaplan*, a kenti Állami Egyetem és a Georgetown Egyetem nagy tekintélyű professzora Európa katonai megosztottságának állandósulását, annak a brüsszeli egyezménytől (1948) a NATO megalakulásán (1949) és Nyugat-Németország felvételén (1955) keresztül a VSZ megalakulásáig (1955) tartó lépéseit foglalta össze, valamint a létrejött két katonai blokk közötti valódi konfliktushelyzeteket tekintette át. Ez utóbbiak közé sorolta az első berlini válságot és a prágai tavasz eseményeit. A legforróbb krízishelyzetként a kubai rakétaválságot emelte ki, amely megmutatta, hogy az atomfegyver nem vehető be, mivel alkalmazása használójára is veszélyt jelentene.

A konferencia hozadékait összefoglaló előadásában *Gregory W. Pedlow*, a Szövetséges Haderők Európai Főparancsnoksága (SHAPE)